

Russia and Rebuilding of its International Position in the Syrian Crisis

Jahangir Karami*

Associate Professor of Russian Studies Department, Faculty of Global Studies, University of Tehran

(Date received: 3 Mar. 2020 - Date approved: 18 Apr. 2021)

Abstract

Since Putin's presidency in 2000, efforts have been made to rebuild Russia's position. The Russian state has taken various steps to maintain its military power in a state of "strategic parity" with the United States and "maintain global stability", which has always been emphasized by Moscow's official policies and strategic documents. Even in the last two decades, it has conducted several military operations outside Russia. One of the most important areas that were the laboratory of this claim was in the Middle East, especially in the Syrian crisis. Of course, Russia has tried to continue this role by strengthening relations with the countries of the region and has entered into other crises such as Yemen and Libya.

This behavior of Russia has led it to be considered as an attempt to revive the position of the Soviet era. Therefore, understanding the nature of Russian policy and its dimensions whether it is passive and tactical, or using an opportunity to project issues related to the Ukraine crisis, are some of the questions that need to be answered here. Therefore, the main questions in this article are: has the Russian government rebuilt its regional standing? If so, how and with what strategy has it been done? In answer to the above-mentioned questions, the author has tried to put forward one main hypothesis and two complementary hypotheses. The purpose of this article is to show the progress of Russia's efforts in the Middle East especially in Syria, to increase its regional and international position through a set of political and military ideas, initiatives, and actions.

The first hypothesis is that "much of Russia's standings have been due to the weakening position and confusion of the United States in the region and its policy of Pivot to Asia. But air operations, initiatives such as the chemical disarmament plan, de-escalation zones, the threshold process "Role-playing in the negotiations, communication with all parties to the crisis, the policy of regional balance and comprehensive regional engagement have revived Russia's regional and international position." The second hypothesis is that "despite this relatively successful policy and the promotion of Russia's position in Western Asia, we must always keep in mind the obstacles,

* E-mail: jkarami@ut.ac.ir (Corresponding author)

problems and even contradictions of Russia's policy in the region, which can strengthen this position in the long run." Thus, although the developments in the region have created conditions for the reconstruction of Russia's position, this does not mean that this trend will play a decisive role in the overall state of Russian power. Therefore, the third hypothesis is expressed in such a way that "the power of any state must first be due to their internal situation, and as long as the process of internal development and modernization, and in the absence of this situation, external events, only act as a factor to prevent internal crises." Given the fact that the current Russian state is very careful about increasing its foreign troop's presence and spending and entering into a comprehensive international competition to avoid repeating the experience of the Soviet Union.

Although the main focus of this article is on Russia's actions in the 2015-2020 Syrian crisis, it is inevitably necessary for some topics to consider more periods. Therefore, it is not possible to talk about reviving the power of this country without the main roots of this issue in previous decades and also analyze its policy in the Syrian crisis without considering regional and even international contexts of its rivalry with the United States. Of course, the dispersion and decentralization of topics should not be considered as a need for a more comprehensive analysis.

To examine the ideas of this article, an attempt has been made to first present a theoretical discussion and analytical model to better understand the angles of this issue. Then, the issue of the global recovery of Russian power will be considered from different perspectives, and in the next topic, the redefinition of its regional policy in the new era will be examined. Demonstrating power in the Syrian crisis and its actions and efforts is the focus of further discussions, and in the end, by analyzing its considerations and limitations and its future perspective, the conclusions will be presented.

Based on the above mentioned arguments, it can be concluded that the Russian government, even though in recent decades has faced three issues in the areas of official ideology, the position of empire and the status of international power (superpower position), but still has tried to maintain its global military position in Maintaining the framework of the principles of "strategic alignment" and "global strategic stability". It has politically acknowledged that it is only one of the world's five great powers and in the sphere of global influence, it is reducing its global obligations. But in response to international humiliation, by imposing pressure on the regional environment and preventing western interference in its internal affairs (in the context of NATO enlargement, EU enlargement, missile shield deployment, color revolutions, and interference in human and ethnic rights within the federation), has turned to an independent foreign policy by increasing its regional role and military engagement.

At the same time, Moscow has sought to justify these actions within the framework of the existing international system and the Westphalian order.

Russia has been able to solve its domestic problems since 2000 by managing domestic policy and increasing oil and gas revenues, it has restored internal stability and security and has improved its economic conditions. It also maintains relative regional hegemony at the regional level by maintaining institutions such as the Commonwealth of the Independent States and the Collective Security Treaty Organization and the establishment and expansion of the Eurasian Economic Union, as well as the use of military force.

Regarding the reconstruction of Russia's power in the Middle East, we should also pay attention to a set of possibilities and limitations of this country. As noted above, Russia has been rebuilding its regional position through a series of measures, the most important of which are: Establishing and expanding relations with different countries in the region based on the logic of realism and pragmatism and away from any ideological considerations concerning its relations with countries like Iran and Turkey to Saudi Arabia and Israel; Paying attention to the relative regional balance between important governments of the region; Aerial operations against terrorist groups. Since 2015 by taking some political initiatives such as chemical disarmament in Syria, the establishment of de-escalation zones to ensure the security of the people and transfer of humanitarian aid, and most importantly serious participation in peace initiatives and dialogue with various parties to the crisis, as well as holding tripartite meetings especially the Astana process, it has tried to consolidate its standing in the Syrian crisis in the face of some western powers especially the United States. The combination of these measures has made this country along with the Islamic Republic of Iran, win this crisis. But it is still uncertain whether Russia will pursue a broad Middle East policy in the long run.

Keywords: Middle East, Power Reconstruction, Russia, Syrian Crisis, West Asia.

پروفسور کاہ علوم انسانی و مطالعات عربی
پرتال جامع علوم انسانی

روسیه و بازسازی موقعیت بین‌المللی در بحران سوریه

جهانگیر کرمی*

دانشیار گروه مطالعات روسیه، دانشکده مطالعات جهان، دانشگاه تهران
(تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۱۳ - تاریخ تصویب: ۱۴۰۰/۰۱/۲۹)

چکیده

هدف از نگارش این نوشتار بررسی سیاست روسیه از دیدگاه بازسازی قدرت در منطقه غرب آسیا و به‌ویژه در چارچوب عملیات نظامی در سوریه در سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰ است. این پرسش‌ها مطرح است که آیا سیاست منطقه‌ای روسیه در غرب آسیا برای بازسازی جایگاه منطقه‌ای و حتی بین‌المللی پیشین، موضوعی انفعالی و تاکتیکی یا موضوعی راهبردی بوده است؟ این بازسازی چگونه و با چه سازوکارهایی انجام شده است؟ در پاسخ، ایده اصلی این است، «روسیه از ضعف و سردرگمی آمریکا در منطقه استفاده کرده است، اقدام‌هایی چون عملیات نظامی هوایی، ابتکارهای مشترک خلع سلاح شیمیایی، مناطق کاهش تنش، روند آستانه، نقش‌آفرینی در مذاکرات و نیز سیاست موازنه و تعامل جامع منطقه‌ای موجب احیای جایگاه منطقه‌ای و تا حدودی نیز جایگاه بین‌المللی آن شده است». با وجود این سیاست به‌نسبت موفق و ارتقای جایگاه منطقه‌ای روسیه در غرب آسیا، اما همواره باید موانع، مشکلات و حتی تناقض‌های سیاست روسیه را در منطقه در نظر داشت که می‌تواند در تحکیم و پایداری این موقعیت در بلندمدت و به‌شکل راهبردی محدودیت‌هایی را ایجاد کند. از این‌رو، روند تحول‌های منطقه شرایط را برای بازسازی موقعیت روسیه فراهم ساخته است، اما این به معنای نقش قاطع این روند در وضعیت کلی قدرت روسیه نخواهد بود. برای بررسی ایده اصلی این نوشتار، تلاش کردیم با ارائه چارچوب نظری، موضوع بازسازی قدرت جهانی روسیه و سپس، سیاست منطقه‌ای کرمین را بررسی کنیم و با نگاه به نمایش قدرت مسکو در بحران سوریه و اقدام‌ها و تلاش‌های آن، چشم‌انداز آینده روشن شود.

واژگان اصلی

بازسازی قدرت، بحران سوریه، خاورمیانه، روسیه، غرب آسیا.

مقدمه

از زمان ریاست جمهوری پوتین در سال ۲۰۰۰ تلاش برای احیای جایگاه پیشین روسیه در برخی حوزه‌ها آغاز شد. برای حفظ قدرت نظامی این کشور در وضعیت «همپایگی راهبردی» مورد ادعای کرملین و مفاهیمی چون «حفظ ثبات جهانی» که همیشه مورد تأکید سیاست‌های رسمی و اسناد راهبردی مسکو بوده است، این دولت کوشیده است خود را در جایگاه یک قدرت بزرگ جهانی تثبیت کند. از این‌رو، در دو دهه گذشته وارد عملیات نظامی مختلف شده است. یکی از مهم‌ترین مناطقی که این ادعا به آزمون گذاشته شده است، منطقه غرب آسیا و به‌ویژه بحران سوریه بوده است. البته روسیه کوشیده است با تقویت روابط با کشورهای مختلف منطقه و ورود در بحران‌های دیگر چون یمن و لیبی به‌نوعی این نقش‌آفرینی را تداوم بخشد.

این رفتار روسیه موجب شد حتی از آن به‌عنوان تلاشی برای بازسازی جایگاه دوران اتحاد شوروی یاد شود. از این‌رو، درک ماهیت این سیاست و ابعاد آن و اینکه آیا امری انفعالی و تاکتیکی یا استفاده از فرصتی برای فرافکنی مسائل مربوط به اوکراین یا حتی موضوعی برای بازسازی جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی پیشین است، از پرسش‌هایی است که در اینجا می‌خواهیم به آنها پاسخ دهیم. بنابراین این پرسش‌های محوری در این نوشتار مطرح می‌شوند: آیا دولت روسیه جایگاه منطقه‌ای خود را بازسازی کرده است؟ اگر چنین اتفاقی رخ داده است، چگونه و با چه راهبردی انجام شده است؟

در پاسخ به پرسش‌های مطرح‌شده، کوشیدیم یک فرضیه اصلی و دو فرضیه مکمل مطرح کنیم. هدف این نوشتار نشان‌دادن روند تلاش‌های روسیه در منطقه خاورمیانه و به‌ویژه سوریه برای افزایش جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی خود به‌وسیله مجموعه‌ای از ایده‌ها، ابتکارها و اقدام‌های سیاسی و نظامی است. نخستین فرضیه‌ای که مطرح می‌شود این است که «بخش مهمی از جایگاه روسیه به‌دلیل ضعف و سردرگمی ایالات متحد آمریکا در منطقه و سیاست چرخش به شرق بوده است، اما عملیات نظامی هوایی، ابتکارهایی چون خلع سلاح شیمیایی، مناطق کاهش تنش، روند آستانه، نقش‌آفرینی در مذاکرات، ارتباط با همه طرف‌های این بحران، سیاست موازنه منطقه‌ای و تعامل جامع منطقه‌ای موجب احیای جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی روسیه شده است».

فرضیه دومی که مطرح می‌شود این است که «با وجود این سیاست به نسبت موفق و ارتقای جایگاه منطقه‌ای روسیه در غرب آسیا، همواره باید موانع، مشکلات و حتی تناقض‌های سیاست روسیه را در منطقه در نظر داشت که می‌تواند در تحکیم و پایداری این موقعیت در بلندمدت و به‌شکل راهبردی محدودیت‌هایی را ایجاد کند». از این‌رو، اگرچه روند تحول‌های منطقه شرایط را برای بازسازی موقعیت روسیه فراهم ساخته است، این به معنای نقش قاطع

این روند در وضعیت کلی قدرت روسیه نخواهد بود. بنابر این سومین فرضیه به این ترتیب بیان می‌شود، «هر قدرتی در درجه نخست و به شکل ژرف ناشی از وضعیت داخلی دولت‌ها است و تا زمانی که روند توسعه و نوسازی داخلی با مشکل روبه‌رو شود، رویدادها، تحولات و رویدادهای خارجی فقط به‌عنوان نوعی مُسکن و عامل به عقب‌انداختن در بروز بحران‌های ملی عمل خواهند کرد و نخواهند توانست بر قدرت ملی پایدار کشورها در بلندمدت بیفزایند». با توجه به این واقعیت است که دولت کنونی روسیه به شدت مراقب افزایش حضور و هزینه‌های خارجی و ورود در یک رقابت فراگیر بین‌المللی است تا از تکرار تجربه اتحاد شوروی دوری کند.

اگرچه تمرکز اصلی بحث‌های این نوشتار بر اقدام‌های روسیه در سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰ و در بحران سوریه است، ناگزیر در برخی بحث‌های لازم شده است تا دوره‌های بیشتری را نیز مورد توجه قرار دهیم. نمی‌شود از بازسازی قدرت این کشور بدون ریشه‌های اصلی این موضوع در دهه‌های پیش‌تر سخن گفت و سیاست روسیه در بحران سوریه را بدون توجه به زمینه‌های منطقه‌ای و حتی بین‌المللی رقابت‌های آن با آمریکا تحلیل کرد. این مسئله را نباید پراکندگی و تمرکزناشتن بحث‌ها، بلکه باید لازمه تحلیل جامع‌تر دانست. برای بررسی ایده‌های این نوشتار، این روند را در پیش گرفتیم: نخست بحث نظری و ارائه مدل تحلیلی برای درک بهتر زوایای این موضوع، بیان بازیابی جهانی قدرت روسیه از دیدگاه‌های مختلف، بازتعریف سیاست منطقه‌ای آن در دوره جدید، بررسی نمایش قدرت در بحران سوریه و اقدام‌ها و تلاش‌های آن. در پایان با تحلیل ملاحظات و محدودیت‌ها و چشم‌انداز آینده آن از بحث‌های این نوشتار نتیجه‌گیری می‌کنیم.

پیشینه پژوهش

در مورد بازسازی موقعیت بین‌المللی روسیه متن‌های اندکی وجود دارد. در اینجا به صورت کوتاه برخی از آن‌ها را بررسی می‌کنیم. به‌طور کلی، از سال ۲۰۰۰ و با روی کار آمدن پوتین، روسیه به تدریج وارد دوره‌ای شده است که بیشتر با عنوان پدیدارشدن، بازیابی یا بازسازی قدرت از آن یاد شده است. پس از بحران اوکراین در سال ۲۰۱۴ و ورود به بحران سوریه از سال ۲۰۱۵ این موضوع اهمیت بیشتری یافته است. رابرت کگان (۱۳۹۰) در کتاب «بازگشت تاریخ» نوشته است که روس‌ها در پی احیای بیشتر قدرت و نفوذ جهانی‌ای هستند که در پایان جنگ سرد از دست دادند. آن‌ها می‌کوشند وضعیت پس از جنگ سرد را بی‌اثر کنند و به بازسازی کشور در مقام قدرتی مسلط در اوراسیا و تبدیل آن به یکی از دو یا سه قدرت بزرگ جهانی بپردازند. از نگاه او، در مقابل نگاه‌های تنفرآمیز بسیاری در غرب، روسیه قدرتی بزرگ

است و این موضوع غروری را برای آن ایجاد می‌کند تا در صحنه جهانی قدرتی درخور احترام به‌شمار آید، اما هرگز نمی‌تواند یک ابرقدرت باشد. او به ذخایر منابع معدنی، انرژی، ذخایر پولی و وابستگی اروپا به انرژی آن و هزینه‌های نظامی، سلاح‌های راهبردی، جایگاه در شورای امنیت و حس ملی‌گرایی در آن اشاره می‌کند.

ویدیا نادکارنی و نورما سی نونان (۱۳۹۵) در کتاب «قدرت‌های نوپدید در یک مطالعه تطبیقی» مدعی هستند که احیای قدرت و ملی‌گرایی در کرملین، واکنشی است به شکست سیاست‌های فراملی دوره اتحاد شوروی و روس‌ها تنها راه‌حل را در بازگرداندن خودشان می‌بینند. همچنین در همین کتاب، تاتیانا شکاینا این تعریف از فدراسیون روسیه را که در پی شناسایی به‌عنوان قدرتی بزرگ است به‌طور کامل نادرست دانسته است. از نگاه او، فدراسیون روسیه در قرن‌های نوزدهم و بیست‌ویکم قدرتی بزرگ بوده است. از این‌رو، وضعیت قدرت بزرگ را میراث آن می‌داند و مشکل را در حفظ و تقویت آن می‌بیند.

ویتالی نائومکین (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان «خاورمیانه در عصر آزمون: آسیب‌های گذشته و چالش‌های آینده» می‌نویسد: دلیل اقدام نظامی روسیه در سوریه در درجه نخست فرصتی است که کرملین برای دورشدن از وضعیت انفعال پس از اتحاد شوروی و نشان‌دادن قدرت خود یافته است. او به تلاش فدراسیون روسیه برای انحراف توجه‌های بین‌المللی از بحران اوکراین نیز اشاره کرده و آن را دلیل مهمی ندانسته است. از نظر او، همچنین ورود فدراسیون روسیه به مذاکره با ایالات متحده آمریکا فرصت مهمی برای این کشور است که روابط خود را با آن بهبود بخشد.

احمد بخشایش اردستانی و دیگران (۱۳۹۹) در مقاله «موانع منطقه‌ای بازیابی قدرت فدراسیون روسیه در دوره دوم پوتین، در سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۹» نوشته‌اند که روسیه از دوره دوم پوتین بیش از هر زمان دیگری در تاریخ خود در تأثیر تحول‌های فزاینده منطقه‌ای و بین‌المللی قرار گرفت. پوتین با به‌کارگرفتن سیاست عمل‌گرایی و راهبرد قدرت بزرگ مدرن هنجارمند به دنبال بازیابی قدرت برآمد، اما مسیر بازیابی قدرت از سال ۲۰۱۴ به این سو، با موانعی در حوزه منطقه‌ای همراه بوده است که به دو دسته کلی در زمینه‌های بحران اوکراین و شبه‌جزیره کریمه و دیگری اهرم صادرات گاز روسیه به اروپا نمود یافته است.

مجید دیوسالار و فاطمه یزدان‌دوست (۱۳۹۴) در مقاله «نقش راهبرد نظامی برای بازیابی قدرت روسیه در دوره ولادیمیر پوتین و دیمیتری مدودیف» نوشته‌اند که تلاش روسیه با مکان‌یابی بهتر در روابط نظام بین‌المللی ترجمانی از آرمان این کشور در بازیابی قدرت در عرصه بین‌المللی بوده است و راهبرد نظامی روسیه به‌عنوان یکی از راه‌های اصلی دستیابی به این هدف محسوب می‌شود. حسین کریمی فرد و مجید روحی دهینه (۱۳۹۳) در مقاله «بیشینه‌سازی قدرت روسیه در قبال بحران اوکراین» نوشته‌اند که بحران اوکراین و پیوسته‌سازی

شبه‌جزیره کریمه به روسیه، وضعیتی جدید را در روابط بین‌المللی ایجاد کرده است و روسیه با فرصت‌طلبی از این وضعیت و رویارویی با آمریکا و غرب برای نمایش قدرت خود در عرصه جهانی بهره گرفته و با پیروزی در خارج نزدیک و تسلط بر شبه‌جزیره کریمه، در پی بیشینه‌سازی قدرت خود در برابر قدرت‌های بزرگ دیگر برآمده است. با مروری بر برخی متن‌های مربوط به بازسازی و ظهور قدرت روسیه در سطح‌های جهانی و منطقه‌ای دیده می‌شود که بیشتر منابع موجود مربوط به بازگرداندن قدرت روسیه به ابعاد کلان و جهانی این موضوع اشاره کرده‌اند. از این رو، ضرورت توجه به این مسئله و چگونگی تحقق آن و نیز ابعاد سخت‌افزاری و نرم‌افزاری و محدودیت‌ها و مشکلات عملی بر سر راه آن، موضوعی است که نگارنده در این نوشتار مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد.

مبانی نظری و تحلیلی: منطق بازسازی قدرت

یکی از دغدغه‌های اصلی دولت‌های قدرتمند، تداوم قدرت یا جلوگیری از افول و نیز بازسازی قدرت است. از این رو، پس از فروپاشی اتحاد شوروی، همواره موضوع احیای قدرت پیشین یا بازسازی قدرت به گونه‌ای که بتواند ضمن حفظ بخشی از میراث گذشته، از تحقیر رقیب قدرتمند مدعی هژمونی جلوگیری کند، به چالش اصلی برای سیاست‌مداران روس تبدیل شد. به‌ویژه آنکه تلاش‌های ناکام نخستین سال‌های عصر یلتسین برای ورود این کشور به جمع قدرت‌های غربی به مداخله در امور داخلی روسیه و اقدام‌هایی برای تجزیه از درون منجر شد و شرایط را به گونه‌ای رقم زد که جریان‌های قدرتمندی در داخل کشور با هدف احیای قدرت پیشین شکل گرفتند.

چگونه یک قدرت بزرگ یا آن‌گونه که در ادبیات سیاسی دوره جنگ سرد گفته می‌شد، یک ابرقدرت پس از آنکه دچار تجزیه شده است، بار دیگر سر بر می‌آورد؟ آیا نمونه‌های تاریخی دیگری را می‌توان سراغ داشت؟ آیا روسیه می‌تواند یک خرق عادت باشد؟ چه بنیان نظری و اندیشه‌ای برای این بازسازی یا خیزش دوباره وجود دارد؟ پاسخ کوتاه و سربسته به این پرسش‌ها این است که به‌طور اساسی در حوزه نظری روابط بین‌الملل، این موضوع و مقوله، کمابیش مغفول و فقیر باقی مانده است. چرا که در حوزه نظری موجود، به‌طور عمومی بحث پیدایی، تداوم و سقوط مطرح می‌شود و به بازسازی پس از افول توجه چندانی نشده است.

در نظریه‌های واقع‌نگر، نظام‌مند و نظام جهانی در روابط بین‌الملل و به‌ویژه در چارچوب مفهوم هژمونی و منطق ظهور و سقوط آن، یا آن‌گونه که مارتین گریفیثس^۱ به‌عنوان «واقع‌نگری

1. Martin Griffiths

پیدایی و سقوط» مطرح می‌کند (Griffiths, 2012: 52)، به شیوه‌های پدیدآمدن یک قدرت بزرگ یا ابرقدرت یا قدرت هژمون و ویژگی‌های تداوم آن و سرانجام نیز وضعیت افول و سقوطش مفصل اشاره می‌شود. بر این اساس، از آنجا که قدرت امری نسبی، ذهنی، مبهم و پویا است، به‌طور طبیعی نظام‌های بین‌المللی و منطقه‌ای نیز بنا به این پویایی و تحول‌پذیری قدرت، همواره در حال تغییر و تحول هستند و شاهد پیدایی و سقوط قدرت‌های بزرگ و تحول نظام‌های بین‌المللی یا جایگاه قدرت هژمون در نظام جهانی هستیم.

در حوزه مطالعات نظری روابط بین‌الملل، ارگانسکی^۱ از نخستین کسانی است که به مقوله پویایی و انتقال قدرت و دگرگونی سیستم‌ها پرداخته است. از نگاه او، قدرت از مؤلفه‌های متعددی تشکیل شده است که هرگز در هیچ کشوری ثابت نمی‌ماند و پویایی مداوم آن‌ها به تغییر جایگاه دولت‌ها منجر و این مقدمه‌ای برای تغییر نظام بین‌المللی می‌شود. از این نگاه، «لرزان بودن نظم بین‌المللی از آنجا ناشی می‌شود که منابع قدرت به‌سرعت در تغییر و تحول است» (Organski, 1936: 385) و به‌طور طبیعی هیچ نظامی پایدار نخواهد ماند و بنابر پویایی‌های قدرت در داخل و وضعیت رقابتی میان بازیگران در خارج، همواره نگرانی از حفظ موقعیت به‌دلیل پدیدآمدن بازیگران جدید یا شکل‌گیری موازنه‌های گوناگون و در نتیجه زیستن در یک معمای همیشگی سرنوشت حتمی همه قدرت‌هاست.

نکته مهم در مورد وضعیت قدرت‌های بزرگ در نظام‌ها این است که بیشتر نظریه‌پردازان روابط بین‌الملل به پیدایی و پایایی و پایان قدرت پرداخته‌اند. در این رابطه از جمله در مورد پدیدآمدن و سقوط قدرت‌های هژمون از ارگانسکی تا مورگنتا،^۲ والرشتاین،^۳ پل کندی،^۴ چارلز دوران^۵ و دیگران مفصل اظهارنظر کرده‌اند، اما کمتر کسانی یافت می‌شوند که از مفهوم «بازسازی قدرت» یا خیزش دوباره به‌صورت نظری و ارائه نظریه در روابط بین‌الملل سخن گفته باشند.

در دهه ۱۹۹۰ کسانی چون کیسینجر^۶ یا در دهه نخست سده بیست و یکم افرادی چون فرید زکریا^۷ و چالمرز جانسون^۸ از ضرورت جلوگیری از افول قدرت، مطالبی نوشته‌اند که بیشتر مربوط به تداوم قدرت آمریکا و حفظ جایگاه موجود آن بوده است (Zakaria, 2009). اما این موضوع هم، در چارچوب منطق تداوم و پایایی قدرت درک‌پذیر است. در حالی که از زمان

-
1. A. F. K. Organski
 2. Hans Morgenthau
 3. Immanuel Wallerstein
 4. Paul Kennedy
 5. Charles Doran
 6. Henry Kissinger
 7. Fareed Rafiq Zakaria
 8. Chalmers Johnson

پیدایی نخستین قدرت‌های مسلط اروپایی چون پرتغال، اسپانیا، هلند، فرانسه و انگلستان و آمریکا در مورد اینکه قدرت در حال افول چگونه به تلاش برای حفظ موقعیت خود یا ارتقای آن اقدام کرده است، دیدگاه نظری روشنی ارائه نشده است. از این‌رو، این مسئله را باید حوزه مغفول و به گفته پیشینیان، «منطقه باز» نظریه روابط بین‌الملل دانست.

می‌توان مدعی شد که شرایط بین‌المللی قدرت‌های بزرگ از سده پانزدهم تاکنون که بیش از هر متن دیگری در کتاب پل کندی با عنوان «پیدایی و سقوط قدرت‌های بزرگ» بررسی شده است و تحلیل جامعی از آن در این دوره پنج سده‌ای به دست آمده است و نیز برخی متن‌های دیگر نشان می‌دهد که در صورت افول یک قدرت بزرگ از موقعیت خود، امکانی برای بازگشت به موقعیت پیشین مشاهده نشده است. از بررسی کوتاه موقعیت آن قدرت‌های افول‌یافته مدعی هستیم که می‌توان این چند وضعیت احتمالی را تصور کرد:

نخست، وضعیت پذیرش وضع جدید و همراهی با قدرت نوپدید که به‌طور عمده در رفتار انگلستان پس از قدرت‌یابی آمریکا مشاهده می‌شود؛

دوم، نپذیرفتن و تلاش و تکاپونکردن برای دستیابی به موقعیت پیشین که بیشتر در رفتار فرانسه در اواخر سده هیجدهم و ابتدای سده نوزدهم و حتی فرانسه عصر ژنرال دوگل^۱ درک‌پذیر است که در ادبیات روابط بین‌الملل به‌عنوان «گلیسم» از آن یاد شده است. نگارنده نیز سال‌ها پیش مقاله‌ای با عنوان «گلیسم روسی» نوشته است؛

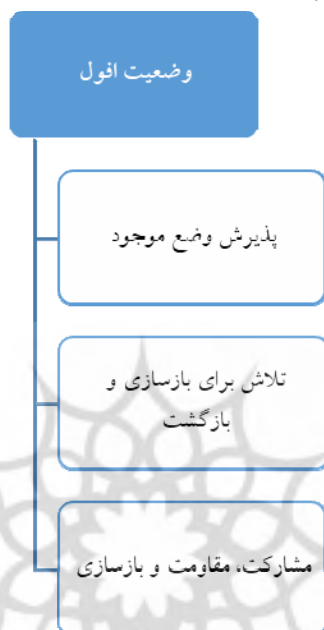
سوم، رفتار نوسان‌آمیز پذیرش، سپس اعتراض و تلاش برای بازسازی قدرت است که روسیه از سال ۱۹۹۱ تاکنون در این مسیر حرکت کرده است. از این مبحث درمی‌یابیم، روسیه رفتاری میانه فرانسه و انگلیس در پیش گرفته است. این کشور ضمن پذیرش ساختار موجود و عمل‌گرایی در برخورد با رویدادها، سیاست مشارکت و مقاومت در نظام بین‌الملل و در برابر رفتار آمریکا را به‌کار بسته است.

به‌طور اساسی افول قدرت، موجب کاهش نقش بین‌المللی و منطقه‌ای می‌شود، اما قدرت در حال افول اگرچه نقش پیشین را از دست می‌دهد، به معنای از دست رفتن یکباره نقش مؤثر یا همه منابع قدرتش نیست. بنابراین می‌تواند تا دهه‌ها و گاه حتی تا سده‌ها همچنان در رده دوم پس از قدرت هژمون در کنار قدرت‌های بزرگ به هم‌ترازی و نقش متناسب با آن ادامه دهد. در این رابطه، تجربه پرتغال، اسپانیا، هلند، فرانسه و انگلیس به‌طور کامل گویاست که با وجود گذشت سده‌ها و حتی تا زمان حاضر نیز گاهی همچنان از بازیگران مهم و مؤثر سیاست بین‌المللی هستند. یا قدرت‌های تاریخی و تمدنی چون چین، هند و ایران با وجود فشارهای استعماری غرب و مداخله‌های و مشکلات خارجی و داخلی، موقعیت و نقش‌آفرینی خود را

1. Charles de Gaulle

پس از چند سده حفظ و در دهه‌های اخیر بازسازی و احیا کرده‌اند. ولی همه این‌ها به معنای بازگشت به موقعیت پیشین نیست.

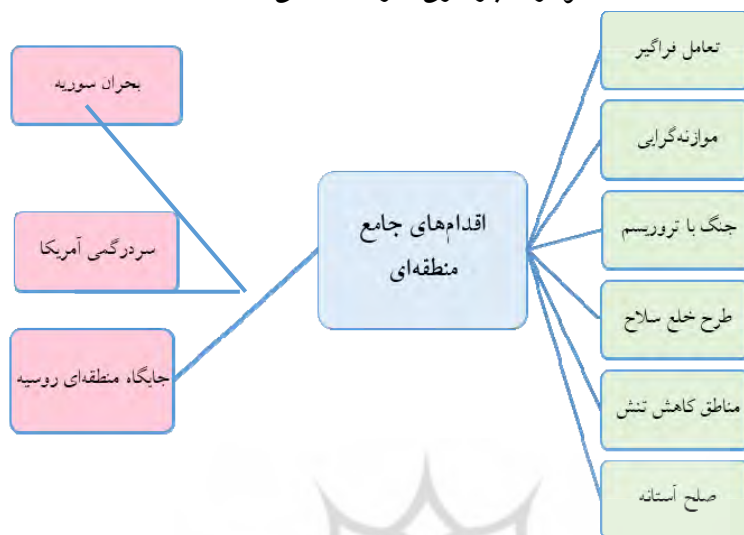
نمودار ۱: رفتار قدرت‌ها در وضعیت افول

Source: Author.

دولت روسیه با مجموعه‌ای از اقدام‌ها جایگاه منطقه‌ای خود را بازسازی کرده است. مهم‌ترین نشان این‌ها هستند: برقراری و گسترش روابط با کشورهای مختلف منطقه براساس منطق واقع‌نگری و عمل‌گرایی و به‌دور از هر ملاحظه ایدئولوژیک یا نوع نظام سیاسی و روابط دیگر آن از جمهوری اسلامی ایران و ترکیه تا عربستان و اسرائیل و دیگر دولت‌ها، اهمیت دادن به نوعی موازنه نسبی منطقه‌ای میان دولت‌های مهم منطقه، عملیات نظامی هوایی از سال ۲۰۱۵ علیه گروه‌های تروریستی در سوریه، ارائه ابتکارهای سیاسی همچون خلع سلاح شیمیایی سوریه، ایجاد مناطق کاهش تنش به‌منظور تأمین امنیت ساکنان و انتقال کمک‌های بشردوستانه و از همه مهم‌تر، مشارکت جدی در طرح‌های صلح و گفت‌وگو با طرف‌های مختلف بحران و طرح نشست‌های سه‌جانبه و روند آستانه. در مدل زیر این جایگاه نشان داده شده است.

نمودار ۲: بازسازی قدرت منطقه‌ای

Source: Author.

بازیابی موقعیت جهانی

روسیه جدید در نبود ایدئولوژی جهان‌گرا، قلمروی نفوذ فرماندهی گسترده و نقش جهانی، همچنان کوشش کرده است، قدرتی بزرگ باقی بماند و با حفظ جایگاه ویژه در شورای امنیت سازمان ملل متحد، حفظ جنگ‌افزارهای راهبردی و سرزمین و منابع و انرژی، امکان احیای خود را این بار نه به‌عنوان یک ابرقدرت، بلکه به‌عنوان قدرت بزرگ جهانی بازسازی کند و خواستار احترام بین‌المللی و شناسایی خود به‌عنوان یک قدرت بزرگ شود. از این رو، بسیاری از تحلیلگران روابط بین‌الملل، روسیه را قدرتی نوپدید دانسته‌اند و به تعبیر رابرت کگان،^۱ «در مقابل نگاه‌های تنفرآمیز بسیاری در غرب، روسیه قدرتی بزرگ است و این موضوع غروری را برای آن ایجاد می‌کند تا در صحنه جهانی، قدرتی در خور احترام به‌شمار آید؛ اما هرگز نمی‌تواند یک ابرقدرت باشد» (Kagan, 2011: 30). از نگاه او «روس‌ها در پی احیای بیشتر قدرت و نفوذ جهانی‌ای هستند که در پایان جنگ سرد از دست دادند. آن‌ها می‌کوشند وضعیت پس از جنگ سرد را بی‌اثر سازند و به بازسازی کشور در مقام قدرتی مسلط در اوراسیا و تبدیل آن به یکی از دو یا سه قدرت بزرگ جهانی بپردازند» (Kagan, 2011: 33). از این نگاه، احیای قدرت و ملی‌گرایی در کرملین، واکنشی است به شکست سیاست‌های فراملی دوره اتحاد شوروی و روس‌ها تنها راه‌حل را در احیای خودشان می‌بینند. تاتیانا شکلاینا^۲ این

1. Robert Kagan
2. Tatiana Shkleina

تعریف از روسیه را به‌طور کامل نادرست دانسته است که در پی شناسایی به‌عنوان قدرتی بزرگ است. از نگاه او، روسیه در سده‌های نوزدهم و بیستم قدرتی بزرگ بوده است. از این‌رو، وضعیت قدرت بزرگ را میراث آن می‌داند و مشکل را در حفظ و تقویت آن می‌بیند (Nadkarni and Noonan, 2016: 185).

دولت روسیه اگرچه از سرزمین، منابع، جمعیت و آموزش مناسبی برخوردار است و از نظر نظامی نیز دومین قدرت بزرگ جهان است در حوزه اقتصادی با مشکلات زیادی روبه‌رو است. به تعبیر شکلاتینا، اقتصاد حلقه ضعیفی در قدرت روسیه به‌شمار می‌رود. این کشور از نظر نرخ تولیدات صنعتی با رتبه ۲۵ عقب‌تر است از چین، هند و برزیل که رتبه‌های ۱۲ و ۱۷ و ۱۰ دارند (Nadkarni and Noonan, 2016: 185). با اینکه وسعت روسیه ۷۶ درصد قلمروی اتحاد شوروی، جمعیتش ۵۰ درصد و اقتصادش حدود ۴۵ درصد آن را دربرگرفته است، از نظر کیفیت، وضع متفاوت است. از نگاه جوزف نای،^۱ اقتصاد روسیه حدود ۱۰ درصد آمریکا است و با اقتصادی به‌نسبت تک‌محصولی، نهادهایی غیرشفاف، کژکارکردی دولتی، دشوارشدن روند نوسازی و مشکلات جمعیتی به‌ویژه در شرق دور، به‌دلیل برخورداری از قدرت هسته‌ای و منابع طبیعی و نظام آموزشی غنی، اگرچه هنوز تهدیدی بالقوه برای آمریکا است، بعید است بتواند بار دیگر در مسیر هماوردی با آمریکا به همان منابعی دست یابد که اتحاد شوروی در چهار دهه از آن برخوردار بود (Nye, 2013: 230).

در حوزه نظامی، در مه ۲۰۱۸ مرکز پژوهشی کالج دفاعی ناتو گزارشی منتشر کرد که در آن روند تحول ارتش روسیه بررسی شده است. دیه‌گو رویز پالمر،^۲ تحلیلگر پژوهشی ناتو در این گزارش ضمن بررسی تاریخی و مقایسه‌ای اقدام‌های نظامی و ساختارهای فرماندهی نظامی شوروی و روسیه، بررسی شباهت‌ها و اختلاف‌های آن‌ها از احیای سریع ارتش روسیه سخن می‌گوید. به باور او، از سال ۲۰۰۹ ارتش روسیه پس از تقریباً دو دهه افول و غفلت پس از پایان جنگ سرد، دوره‌ای از احیای سریع را تجربه کرده است که در آن پس از پایان جنگ سرد، نیروهای مسلح روسیه خود را پیدا کردند. نویسندگان در این گزارش وضعیت کنونی ارتش روسیه، راهبرد و مراحل اصلی توسعه آن را تجزیه و تحلیل می‌کند. بنابر برآوردهای ارائه‌شده در این گزارش، ارتش روسیه در حال آماده‌سازی برای انجام شکل‌های جدیدی از عملیات نظامی از جمله جنگ ترکیبی است (Palmer, 2018: 19).

بدینسان روسیه در دو دهه اخیر برخلاف دهه نخست پس از اتحاد شوروی یک قدرت بزرگ جهانی است که حتی برخی آن را همچنان در ردیف آمریکا از نظر نقش آفرینی می‌بینند، اما واقعیت‌های موجود برخلاف دو نگاه تندروانه، روسیه را قدرتی ضعیف دانستن یا آن را در

1. Joseph Nye

2. Diego Ruiz Palmer

ردیف آمریکا تصورکردن، نشان می‌دهد که روسیه را باید یکی از چند قدرت بزرگ جهانی دید.

بازتعریف سیاست منطقه‌ای

در اسناد راهبردی همانند سند تدبیر سیاست خارجی، موضوع مناطق و اولویت‌های آن به موضوعی حیاتی تبدیل شد. در آخرین سند سیاست خارجی روسیه (مصوب ۳۰ نوامبر ۲۰۱۶)، مناطق مختلف به ترتیب اولویت شامل خارج نزدیک یا جمهوری‌های جداشده، اتحادیه اروپا و آمریکا، کشورهای شرقی و آسیایی، منطقه خاورمیانه، آمریکای لاتین و آفریقا دانسته شده‌اند (Концепция Внешней Политики Российской Федерации, 2016).

پس از فروپاشی اتحاد شوروی در دهه ۱۹۹۰، هدف‌های روسیه در خاورمیانه روشن نبود. روسیه دوره یلتسین نتوانست هیچ سیاست منسجمی را در منطقه اجرا کند. این دوره، با کاهش جدی فروش تسلیحات به خاورمیانه همراه بود و کمک‌های مالی به متحدان منطقه به میزان قابل توجهی کاهش یافت (Аветисян, 2017: 4). در واقع، خاورمیانه برای روسیه اولویت گذشته را نداشت. اما با روی کار آمدن پوتین در سال ۲۰۰۰ و تدوین سیاست خارجی جدید روسیه، خاورمیانه جایگاه مهم‌تری نسبت به گذشته یافت. از این زمان، مجموعه‌ای از سیاست‌ها و ارتباطات آغاز شد و برخی روابط گذشته ترمیم شد. برخلاف دوره یلتسین، این منطقه از فضای غفلت روس‌ها خارج شد. البته این سیاست همچنان فعال نبود و در بسیاری از معادله‌های خاورمیانه نقش کم‌رنگی بازی می‌کرد و در حاشیه قرار داشت و تا سال ۲۰۱۲، قراردادهای سوریه با صنایع دفاعی روسیه بیش از ۴ میلیارد دلار بود (Poti, 2018: 12).

پس از تحولات سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲ و انقلاب‌های عربی، شاهد تحولی هستیم که خود را در افزایش نگرانی‌های روسیه از تحولات خاورمیانه نشان می‌دهد. به باور برخی از تحلیلگران روس مانند لوزیانین،^۱ خاورمیانه از نیمه دهه ۲۰۰۰ و دوره دوم ریاست جمهوری ولادیمیر پوتین در اولویت‌های سیاست خارجی روسیه جایگاه برجسته‌ای به دست آورد. در سند تدبیر سیاست خارجی روسیه در ۳۰ نوامبر ۲۰۱۶، خاورمیانه منطقه‌ای تعریف شده است که بی‌ثباتی آن به‌طور مستقیم بر روسیه تأثیر می‌گذارد (Аветисян, 2017: 5). در این سند در شش بند (از بند ۹۲ تا ۹۷) به منطقه خاورمیانه پرداخته و تأکید شده است که «روسیه در زمینه ثبات وضعیت منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا، با کمک تلاش‌های جمعی در جهت خنثی‌سازی تهدیدهای ناشی از گروه‌های تروریستی بین‌المللی ادامه می‌دهد و ... روسیه به

تلاش‌های خود برای دستیابی به توافق جامع، منصفانه و ماندگار در مورد درگیری‌های اسرائیل و فلسطین براساس قوانین بین‌المللی ادامه خواهد داد».

سپس به بحران سوریه اشاره شده و آمده است که «روسیه خواستار حل و فصل سیاسی در جمهوری عربی سوریه و امکان مردم سوریه برای تعیین آینده خود براساس اعلامیه ژنو در ۳۰ ژوئن ۲۰۱۲، بیانیه‌های گروه پشتیبانی بین‌المللی سوریه و قطعنامه‌های شورای امنیت بوده است و از یکپارچگی، استقلال و یکپارچگی سرزمینی جمهوری عربی سوریه به‌عنوان یک کشور غیردینی، دموکراتیک و کثرت‌گرا با حضور همه گروه‌های قومی و مذهبی و هم‌زیستی آن‌ها در صلح و امنیت و برخورداری از حقوق برابر حمایت می‌کند».

سال ۲۰۱۲ را بسیاری از تحلیلگران مسائل روسیه یک نقطه عطف یا یک چرخش می‌دانند. از نگاه برخی پژوهشگران، ورود نظامی روسیه در سوریه نقطه عطفی در بازگشت این کشور به منطقه در نظر گرفته می‌شود (Arm and Barzegar, 2019: 284). کوزانف^۱ معتقد است که افزایش تعداد تماس‌های روسیه با خاورمیانه از سال ۲۰۱۲ با تغییرهای کلی دیپلماسی ناشی از اختلاف‌ها با آمریکا و اتحادیه اروپا، به‌ویژه در زمینه فعالیت در سوریه و اوکراین مرتبط است. پوتین در مجمع فدرال روسیه در ۴ دسامبر ۲۰۱۴، همکاری با کشورهای خاورمیانه را یکی از اولویت‌های دیپلماسی روسیه اعلام کرد (Kozhanov, 2018: 7-8).

دیمیتری ترینین^۲ معتقد است که دولت روسیه برای این هدف‌ها در خاورمیانه حضور یافته است: بازداشتن و تضعیف افراط‌گرایان از گسترش نفوذ در مناطق مجاور روسیه و ورود به روسیه، پشتیبانی از متحدان منطقه‌ای و استقرار بلندمدت متحدان ژئوپلیتیک، حضور نظامی محدود ارتش روسیه در منطقه و مرزها، گسترش حضور روسیه در بازارهای تسلیحاتی و سوختی و نفت و گاز منطقه، جذب سرمایه‌گذاری خارجی از کشورهای ثروتمند خلیج فارس، حفظ هزینه‌های انرژی از راه کشورهای منطقه. اما او هدف اصلی را نقش‌آفرینی منطقه‌ای روسیه به‌عنوان یک قدرت بزرگ جهانی می‌داند (Тренин, 2015: 14). در مجموع می‌توان مهم‌ترین منافع و هدف‌های روسیه در منطقه غرب آسیا را در این موارد خلاصه کرد: حفظ متحدان منطقه‌ای، ثبات منطقه‌ای و کنترل افراط‌گرایی، موازنه منطقه‌ای دولت‌ها، منافع اقتصادی ۵۰ میلیاردی در منطقه، نقش‌آفرینی در سیاست‌های انرژی و انتقال انرژی و نقش‌آفرینی برای حفظ موقعیت و جایگاه بین‌المللی.

1. Николай Кожанов
2. Дмитрий Тренин

نمایش قدرت در بحران سوریه

چنانکه گفتیم، بحران سوریه این فرصت را به‌طور جدی‌تر و در حوزه‌های امنیتی و سیاسی در اختیار روسیه قرار داد و کوشید با هدف کاهش تهدیدهای محیطی و نشان‌دادن قدرت خود با مجموعه‌ای از اقدام‌ها جایگاه منطقه‌ای خود را بازسازی کند. در ادامه آن را بررسی می‌کنیم.

الف) قدرت تعامل

با در نظر گرفتن روند سه دهه‌ای سیاست روسیه در قبال منطقه در سال‌های پس از تجزیه، راهبرد روسیه را از نظر ترکیب دو عنصر نگرش و عملکرد می‌توان به پیش و پس از سال ۲۰۱۲ تقسیم کرد. در دوره پیشین، انگیزه اقتصادی اهمیت بیشتری داشت، اما پس از این زمان مسائل خاورمیانه ابعاد امنیتی گسترده‌تری می‌یابند. در نبود هرگونه نگرش ایدئولوژیک در سیاست خارجی روسیه در سه دهه گذشته، کرم‌لین در راستای اجرای رکن نخست راهبرد امنیتی منطقه‌ای خود، سیاست حفظ ثبات منطقه‌ای (تأکید بر حاکمیت ملی، مرزها و نظام دولت‌ها) و همکاری فراگیر با کشورهای منطقه را دنبال می‌کند. در بخش کشورهای غیرعرب روابط با جمهوری اسلامی ایران و ترکیه و اسرائیل مطرح است که در عمل نیز بیشترین همکاری‌ها با این بخش و به‌ویژه در حوزه اقتصادی وجود دارد. به‌طور میانگین نزدیک به ۵۰ میلیارد دلار از روابط تجاری منطقه‌ای روسیه در غرب آسیا با این کشورهاست.

در گروه دوم کشورهای عربستان، امارات متحد عربی، قطر، مصر و سوریه اهمیت دارند. به‌ویژه در دو سال گذشته مصر بسیار اهمیت یافته است و دیگر کشورهای عربی منطقه اولویت کمتری دارند. در مجموع، روابط با جمهوری اسلامی ایران و سوریه ابعاد امنیتی بیشتری دارد. دولت روسیه کوشیده است در روابط خود با کشورهای منطقه تعادل برقرار کند و بازار منطقه را حفظ کند. منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا پس از آسیا (با ۴۲ درصد) دومین خریداران سلاح از روسیه هستند و در سال ۲۰۱۵ حدود ۳۶ درصد از جنگ‌افزارهای روسیه را خریداری کرده‌اند و الجزایر، مصر، عراق، ایران و سوریه مهم‌ترین مشتریان روسیه هستند (Гренин, 2015: 4).

از این بحث‌ها درمی‌یابیم که مسکو در طول دهه اخیر نگاهی جامع به دولت‌های خاورمیانه داشته و دارد و از این روابط، هدف‌های اقتصادی و امنیتی و سیاسی مشخصی را دنبال می‌کند. او می‌کوشد از فرصت‌های موجود و به‌شکل عمل‌گرایانه بهره بگیرد و خود را درگیر اختلاف‌های آن‌ها نکند. در واقع، حضور روسیه در معادلات منطقه‌ای بدون در نظر گرفتن عناصر ایدئولوژیک و بدون توجه به سرشت و نوع نظام‌های سیاسی و نیز تنها در برابر گروه‌های تروریستی بوده است و همکاری آن با دولت سوریه و ایران نیز نه در برابر هیچ دولت منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای بلکه تنها با هدف جنگ با گروه‌های تروریستی بوده است. برآیند

این وضعیت، افزایش قدرت روسیه در منطقه و نقش‌آفرینی مؤثر آن فراتر از دیگر رقیبان بین‌المللی آن بوده است.

ب) قدرت توازن

دولت روسیه در سطح جهانی به دنبال حفظ موقعیت قدرت در چارچوب همپایگی راهبردی و حفظ نقش خود در شورای امنیت سازمان ملل متحد است. برای تکمیل این وضعیت، مسکو کوشیده است راهبردی چندجانبه‌گرا و چندبرداری را با نهادهای بین‌المللی و منطقه‌ای و نیز مناطق و دولت‌های مختلف در پیش بگیرد. در سطح مناطق اما روس‌ها دنبال هژمونی منطقه‌ای در محیط اوراسیایی خود بوده و در رابطه با مناطق دیگر از آتلانتیک تا آسیا - پاسفیک بر موازنه‌گرایی منطقه‌ای تأکید دارند تا قدرت‌های مختلف را در آن چارچوب در موقعیت حفظ وضع موجود و جلوگیری از به هم خوردن موازنه به زیان یکی قرار دهند. این موضوع را روس‌ها از راه دیپلماتیک دنبال می‌کنند و فراتر از اقدام‌های دیپلماتیک یا نمایش قدرت به‌طور محدود، اقدام دیگری انجام نشده است.

با مروری بر ویژگی‌های مناطق راهبردی جهان درمی‌یابیم، به‌طور اساسی یکی از ویژگی‌های منطقه خاورمیانه این است که یک قدرت هژمون یا بزرگ ندارد که در مقایسه با دیگر قدرت‌ها از موقعیت ویژه‌ای برخوردار باشد. باری بوزان در کتاب «مناطق و قدرت‌ها» تأکید می‌کند که تاریخ منطقه را می‌توان تلاش مستمر قدرت‌های غربی برای جلوگیری از پیدایی یک قدرت بزرگ خاورمیانه دانست. از زمان تجزیه امپراتوری عثمانی، قدرت‌های جهانی تفرقه موجود در نظام دولتی پسا استعماری را در خاورمیانه حفظ کرده و مانع تبدیل کشورهای منطقه به یک امپراتوری بزرگ شده‌اند (Buzan, 2009: 128). یان لوستیک^۱ در مقاله‌ای با عنوان «غیبت قدرت‌های بزرگ در خاورمیانه» نقش قدرت‌های اروپایی را در جلوگیری از قدرتمندی کشورهای خاورمیانه مطرح می‌کند (Lustic, 1997: 663). از این‌رو، هر تحولی در منطقه که موجب قدرتمندی یکی از دولت‌های منطقه و به هم خوردن موازنه نسبی موجود در منطقه شود، نگرانی قدرت‌های جهانی و از جمله روسیه را در پی دارد، زیرا ممکن است ایران و ترکیه در حوزه‌های آسیای مرکزی، دریای خزر، قفقاز و دریای سیاه مشکلاتی برای روسیه ایجاد کنند.

البته این به معنای کم‌اهمیت بودن عربستان نیست؛ بلکه از نگاه مسکو، عربستان بنیان فکری تندروی مذهبی و تروریسم است. در نتیجه قدرت‌یابی عربستان می‌تواند در گسترش ناامنی به محیط منطقه‌ای اوراسیایی نقش مؤثری داشته باشد. اما از آنجا که عربستان ظرفیت قدرتمندی ناچیزی دارد، بنابراین برای روسیه کمتر نگران‌کننده است. حتی در سال‌های اخیر دولت روسیه

1. Ian Lustic

تلاش کرده است با بهبود روابط با ریاض از خطرهای آن برای محیط منطقه‌ای و داخلی خود بکاهد. در آخرین اقدام روسیه و پس از فشارهای بین‌المللی بر بن‌سلمان بر سر ماجرای قاشقچی در پاییز ۲۰۱۸ روسیه کوشید تا روابطش با ریاض را گسترش دهد و پوتین نیز روابط شخصی بهتری با شخص بن‌سلمان برقرار کند. این موضوع از نگاه مقام‌های سعودی بسیار مورد توجه بود و با استقبال گسترده‌ای روبه‌رو شد. به هر شکل، روسیه در نگاه به منطقه به‌طور جدی خواستار موازنه منطقه‌ای میان ایران و ترکیه و عربستان و حتی به‌شکلی با اسرائیل است. بنابراین از نگاه کرملین، خاورمیانه نباید شاهد برتری یک قدرت باشد، بلکه بهترین شرایط برای تضمین قدرت روسیه در این عرصه ایجاد و حفظ موازنه قدرت منطقه‌ای است.

ج) قدرت نرم

برخلاف دو دهه پس از تجزیه اتحاد شوروی که مسکو به‌طور تقریبی در عرصه سیاست خارجی و دیپلماتیک بسیار منفعل بود، در دهه اخیر این وضعیت متحول شده و قدرت نرم کرملین در این حوزه افزایش یافته است. به‌طوری که از سال ۲۰۱۲ که حمایت‌های خود را از دولت سوریه آغاز کرد، هیچگاه از ابتکارهای سیاسی و دیپلماتیک غفلت نکرده است. به‌ویژه پس از آغاز عملیات نظامی علیه گروه‌های تروریستی طرح‌هایی را برای کاهش تلفات و تسهیل کمک‌های انسان‌دوستانه و دستیابی به صلح ارائه کرده است. طرح خلع سلاح شیمیایی سوریه، طرح ایجاد مناطق کاهش تنش و روند آستانه با حضور ایران و روسیه و ترکیه از مهم‌ترین این طرح‌ها سیاسی هستند که روسیه به کمک روابط همه‌جانبه منطقه‌ای خود حتی با بخشی از مخالفان دولت سوریه آن‌ها را پیش برده است.

از نخستین اقدام‌های دیپلماتیک روسیه در منطقه، طرح خلع سلاح شیمیایی سوریه در سال ۲۰۱۳ بود که موجب انصراف آمریکا از حمله به سوریه شد. پوتین کوشید نقشی نوین برای روسیه در عرصه جهانی ایجاد کند و به تدریج آمریکا را کنار بزند. هدف کوتاه‌مدت پوتین این بود که مانع حمله‌های نظامی آمریکا علیه دمشق شود. رئیس‌جمهور روسیه به دنبال آن بود که موضع کسانی را در آمریکا تقویت کند که مخالف اقدام نظامی علیه سوریه بودند. در ارائه پیشنهاد خود به دمشق، او روی حسابگری اسد حساب کرده بود؛ چرا که برای رئیس‌جمهور سوریه، تسلیحات شیمیایی تنها تسلیحات کشتار جمعی است که در ذخیره تسلیحاتی خود دارد. تبادل تسلیحات برای مداخله نکردن آمریکا که به‌طور آشکار به‌وسیله روسیه تضمین شده است، باید به‌عنوان معامله‌ای مناسب برای اسد به‌نظر آید، چرا که حمله‌های هوایی آمریکا را در پیش روی خود خواهد داشت. با در پیش گرفتن طرح پوتین، اسد می‌تواند حاکمیت خود در دمشق را حفظ کند.

ابتکار دیگر را باید ایجاد مناطق کاهش تنش دانست. این طرح با هدف توقف درگیری در چهار منطقه به‌شکل منطقه عاری از سلاح ارائه شد تا شرایط مناسبی برای نهادها و کمک‌های انسان‌دوستانه در چهار منطقه استان ادلب، شمال حمص، غوطه شرقی و جنوب سوریه فراهم شود. مقرر شد این مناطق بدون حضور نیروهای نظامی و شورشی و هرگونه سلاح باشند و امکان حضور سازمان‌های فعال در زمینه اقدام‌های بشردوستانه برای کمک به مردم و نیز تسهیل امر بازسازی آن‌ها ایجاد شود. همچنین قلمروی این مناطق با ایجاد پست‌های ایست و بازرسی و زیر نظر و حمایت نیروهای نظامی خارجی مشخص شده و امنیت آن از سوی سه دولت روسیه و ترکیه و ایران به‌منظور عبور و مرور غیرنظامیان و رساندن کمک‌های انسانی تضمین شود. در واقع، این ابتکار توانست جای طرح منطقه امن مورد نظر ترکیه و غرب را بگیرد که تهدیدی علیه دولت مرکزی سوریه محسوب می‌شد.

سومین ابتکار روسیه را باید طرح صلح و برقراری رابطه با طرف‌های بحران دانست. عملیات نظامی در سوریه مسکو را در توانایی خود برای تأثیرگذاری بر رفتار قدرت‌های منطقه‌ای قدرتمند ساخته است. کرملین باور دارد که درگیری‌های سوریه بدون مذاکره حل و فصل نمی‌شود. مسکو معتقد است که با متحدانش در زمین، می‌تواند جامعه بین‌المللی را مجبور به پذیرفتن دیدگاه خود برای راه‌حل دیپلماتیک کند. به همین دلیل است که در ادامه مبارزه خود علیه مخالفان سوری با هدف تضعیف دشمنان اسد در میدان جنگ استقامت می‌کند. همان حال، کرملین به‌طور مرتب از طرفداران مخالفان در خاورمیانه و غرب می‌خواهد بین صلح یا جنگ یکی را انتخاب کنند. از نگاه کوژانوف روسیه معتقد بود، لازم است تلاش‌های نظامی خود را بر روی زمین تشدید کند تا ایالات متحد تمایل بیشتری به پذیرش دیدگاه مسکو در رابطه با بحران سوریه داشته باشد (Kozhanov, 2018: 14).

نماد اصلی ابتکار صلح روسی در منطقه، روند آستانه با حضور ایران و ترکیه است. روسیه از ابتدای بحران سوریه تلاش کرده است با همه طرف‌های بحران سوریه به‌جز داعش و چند گروه وابسته به القاعده ارتباط داشته باشد و ضمن مشارکت در روند مذاکرات ژنو و تلاش برای دعوت ایران، گفت‌وگوهای دوره‌ای میان حکومت سوریه و مخالفان در سوچی و مسکو، روند آستانه را برای گفت‌وگوهای تهران، آنکارا و مسکو آغاز کرده و این روند دستاوردهایی چون مناطق کاهش تنش یا کنترل بحران در ادلب را به‌دنبال داشته است.

د) قدرت سخت

هم در سیاست امنیتی ملی و هم سیاست امنیتی منطقه‌ای و بین‌المللی روسیه، مهم‌ترین تهدید نظامی و امنیتی، خطرهای ناشی از تروریسم، جدایی‌طلبی و تندروی پنداشته می‌شوند که در چارچوب سازمان همکاری شانگهای و اساس نامه آن به‌عنوان سه شر نگرسته شده‌اند. به‌طور

اساسی عملیات نظامی خارجی شدیدترین مرحله یک راهبرد امنیتی است و دولت روسیه با انجام عملیات نظامی هوایی علیه مخالفان دولت سوریه از سال ۲۰۱۵ نشان داده است که راهبرد خود را درباره اقدام نظامی خارجی و نیز در منطقه خاورمیانه به طور اساسی تغییر داده است.

نیروی هوایی روسیه با بمباران تلاش کرده است در جنگ داخلی سوریه وارد عمل شود. عملیات هوایی روسیه موجب به وجود آمدن یک محیط امنیتی برای دولت سوریه شده و گروه‌های تروریستی را تا حد امکان دور کرده است. برخلاف سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۴ که گروه‌های تروریستی به شکل روزافزونی قلمرو خودشان را در فضای سوریه و حتی عراق گسترش داده بودند، این گروه‌ها از سال ۲۰۱۵ و با اقدام‌های نظامی دولت روسیه، فضای فعالیت نظامی‌شان محدود و محدودتر شده است و به شدت هم زیر فشار قرار داده شده‌اند. از مجموعه این تحول‌ها در راهبرد امنیتی روسیه نسبت به منطقه می‌توان دریافت که اقدام نظامی در خارج از قلمرو کشورهای مستقل هم‌سود اقدامی بسیار جدی و ماجراجویانه بوده است. این اقدام به گونه‌ای اجرا شده است که واکنش‌های گسترده‌ای را هم از سوی گروه‌های تروریستی داخل سوریه و هم از سوی دولت ترکیه، عربستان و کشورهای غربی به همراه داشته است.

تاکنون مهم‌ترین دستاوردهای دولت روسیه در به کارگرفتن راهبرد نظامی و عملیات هوایی را باید نمایش قدرت مؤثر نظامی و سیاسی بین‌المللی، نمایش مبارزه عملی با تروریسم در جریان بحران آوارگان، تغییر زمین بازی از مرزهای روسیه به مرز متحده آمریکا، انتقال تمرکز بین‌المللی بر بحران از اوکراین به سوریه و نقش آفرینی در شرایط تحول سیستمی بین‌المللی و به طور روشن‌تر، ورود به مذاکره با آمریکا به عنوان قدرتی بزرگ دانست. عملیات نظامی روسیه در سوریه موقعیت دولت اسد را تثبیت کرده و سبب شده است ارتش سوریه که در بهار و تابستان ۲۰۱۵ به سختی شکست خورده بود، به سرعت دست بالا را بگیرد. زمانی که روسیه عملیات هوایی خود را در سوریه آغاز کرد نزدیک به ۷۰ درصد از خاک سوریه در کنترل داعش بود. یکی از مهم‌ترین هدف‌های روسیه حفظ ساختار دولت سوریه به‌ویژه دولت و ارتش بود که می‌توانستند روند مبارزه با داعش را حفظ کنند. جلوگیری از سقوط دولت اسد از آنرو اهمیت داشت که مانع سقوط سوریه به ورطه بی‌ثباتی و تکرار سناریوهای عراق، لیبی، افغانستان و یمن می‌شد؛ شرایطی که به معنی بی‌ثباتی بیشتر منطقه و تهدید جدی امنیت ملی روسیه است (Khlebnikov, 2016). اما منافع و دستاوردهای روسیه را باید فراتر از مبارزه با تروریسم دانست و باید به موارد دیگری چون تمدید قرارداد اجاره پایگاه‌های نظامی روسیه در سوریه برای یک دوره ۴۹ ساله اشاره کرد (Karami and Fazeli, 2018: 211).

البته این وضعیت به معنای نادیده گرفتن نقش ایران به عنوان یک قدرت زمینی بسیار مؤثر در صحنه عملیاتی سوریه و متحدان آن مانند نیروهای حزب‌الله و دیگر جریان‌های شیعی مانند حشدالشعبی نیست. مکمل بودن و هم‌افزایی ایران و روسیه در کنار نیروهای سوریه و عراق و لبنان و افغانستان در شکل‌گیری نتایج کنونی میدانی در سوریه بسیار کارساز بوده است. به گفته برخی کارشناسان، تصمیم پوتین برای مداخله در مناقشه سوریه نه تنها موقعیت بشار اسد را تقویت کرد، بلکه سبب کاهش چشمگیر انزوای بین‌المللی روسیه و افزایش اعتماد به مسکو شد (7: 2017, Аветисян). از این رو، به نظر می‌رسد روسیه نشان داده است که قدرتی مورد توجه در خاورمیانه بوده است و نقش مؤثر آن در مقابله با تروریسم و حفظ حاکمیت ملی سوریه به انزوای آن در مسائل منطقه‌ای و جهانی خاتمه دهد و این کشور به یک بازیگر مهم در معادلات و بحران‌های جهانی از شرق آسیا تا خاورمیانه و شرق اروپا تبدیل شود (2019: 309-325, Takhshid and Shoja). بحران سوریه عرصه‌ای برای آزمایش سلاح‌های روسی و بازاریابی آن به منظور یافتن شریک‌های جدید فنی - نظامی بود تا با فروش تسلیحات، صنعت دفاعی و نظامی خود را بازسازی کند. این موضوع برای تحکیم انسجام داخلی و افزایش محبوبیت شخص پوتین نیز اهمیت زیادی داشته است. به ویژه اینکه با هزینه کم و دستاوردهای مثبت همراه بوده است.

محدودیت‌ها در بازسازی قدرت

همان‌گونه که پیشتر گفتیم، در مورد قدرت روسیه و قابلیت‌های منطقه نباید اغراق کرد. درست است که روسیه از فرصت‌های موجود به‌خوبی بهره می‌گیرد و با داشتن تیمی قوی، کارکشته و همگن و بهره‌گیری از اتاق فکرهای متعدد و اراده، مدیریت و سیاست‌گذاری مؤثر توانسته است خود را از شرایط دهه ۱۹۹۰ دور کند و با ملاحظه مشکلات آمریکا پس از یک دوره از هزینه‌های سنگین و ناکامی‌های جدی در افغانستان و عراق، از خلأهای موجود و سستی غرب استفاده کرده و با فرصت‌جویی از مواردی چون بحران سوریه بهره‌گیری کرد، اما آن‌گونه که کوزانف نوشته است: «روسیه ظرفیت‌های محدودی دارد و موفقیت آن در خاورمیانه بیشتر ناشی از اشتباه‌های سیاستی اتحادیه اروپا و آمریکا نیست. این نشان می‌دهد که تغییر رویکرد غرب به مسائل منطقه‌ای می‌تواند قدرت مانور روسیه را کاهش دهد» (2018, Kozhanov).

از سوی دیگر، نباید فراموش کرد که توانایی‌های مالی و اقتصادی روسیه هرگز با ایالات متحده و اتحادیه اروپا مطابقت ندارد. روسیه با یک اقتصاد یک‌ونیم تریلیون دلاری امکان کمتری برای رقابت با اقتصاد حدود چهار تریلیون دلاری غرب دارد. وضعیت اقتصادی دشوار، قیمت پایین نفت و تحریم‌های بین‌المللی توانایی روسیه برای اعمال نفوذ در خاورمیانه را محدود کرده است. در نتیجه نفوذ شرکت‌های انرژی روسیه به بخش گاز منطقه همچنان دشوار

خواهد بود. این مسئله به نوبه خود توانایی آن‌ها را در تأمین مالی طرح‌های بلندپروازانه و بلندمدت در خارج از کشور محدود می‌کند.

سرانجام مشخص نیست که روسیه تا چه زمانی نسبت به کشورهای غربی بدبین و رقیب باقی می‌ماند. در منطقه تردیدی وجود ندارد که روسیه ممکن است یک بار دیگر سیاست خود را تغییر دهد و درگیری با غرب پایان یابد. گرچه چالش‌های امنیتی ملی که به شکل مستقیم از منطقه سرچشمه می‌گیرند، یکی از دلایل اصلی سیاست روسیه و مسئله روابط مسکو با غرب است. تغییر درخور توجه روابط ایالات متحد و روسیه به طور چشمگیری بر موضع روسیه در مورد مسائل خاورمیانه تأثیر می‌گذارد، اگرچه بازنگری کامل از رویکرد آن بعید نیست. حتی در شرایط کنونی روابط با ایالات متحد و اتحادیه اروپا، کرملین در مورد رویارویی مستقیم با غرب در خاورمیانه احتیاط می‌کند، مگر اینکه منافع امنیتی آن ایجاب کند. بنابراین در آوریل ۲۰۱۵، پوتین تصمیم به لغو فرمان ممنوعیت صادرات سیستم موشکی اس ۳۰۰ به جمهوری اسلامی ایران گرفت. با این حال، حتی این باید به عنوان بخشی از پیام روسیه به غرب به جای تلاشی واقعی برای تغییر تعادل نظامی در منطقه به شمار رود (Kozhanov, 2018: 10).

باید از هزینه‌های روسیه در این بحران سخن گفت. منابع مستقل معتقدند هزینه یک سال حضور نظامی روسیه در سوریه حدود ۸۹۲ میلیون دلار، معادل ۵۸ میلیارد روبل است. اما برآورد کارشناسان انگلیسی این عدد بین ۲،۳ تا ۴ میلیون دلار در روز است (Khlebnikov, 2016). حزب «یابلاکو»^۱ روسیه در ژوئیه ۲۰۱۷ هزینه‌های تقریبی عملیات نظامی روسیه در سوریه را منتشر کرد. مخارج عملیات نظامی روسیه در سوریه از ۱۰۷ تا ۸،۱۴۰ میلیارد روبل ارزیابی شده است. بر این اساس سهم بیشتر هزینه‌ها مربوط به عملیات هواپیماهای جنگی روسیه در سوریه است که ۸۹،۷ تا ۱۱۷ میلیارد روبل ارزیابی می‌شود. از سوی دیگر برای حقوق نظامیان روسیه و تغذیه آن‌ها در میدان جنگ ۷۵،۳ میلیارد روبل خرج شده است. همچنین تاکنون ۱۰۲ میلیون روبل به خانواده نظامیان کشته شده در جنگ پرداخت شده است. براساس آماری که در تارنمای حزب یابلاکو قرار گرفته است ۳۴ نظامی روس تا سال ۲۰۱۷، در جنگ سوریه جان خود را از دست داده‌اند (Сколько Стоит Военная (Операция России в Сирии по Состоянию на 18 Июля 2017 года, 2017). بر پایه برآوردهای نشریه جینز دفاعی، عملیات نظامی روسیه بین ۴،۲ تا ۴ میلیون دلار در روز هزینه دارد. نشریه کمرسانت-دنگی^۲ در روسیه نیز هزینه این عملیات را ۷،۲ میلیون یورو در روز

1. Партии «Яблоко»
2. Коммерсантъ-Деньги

برآورد کرده است (Стоимость Российской Военной Операции в Сирии на Начало (Марта 2018 года – от 172 до 245 Млрд Рублей, 2018).

از این رو، نمایش قدرت و تکاپوی راهبردی کرملین برای بازیابی جایگاهی مهم و از این راه کسب اعتبار و احترام بین‌المللی و جبران تحقیرهایی که در سال‌های ۱۹۸۵ تا ۲۰۰۰ و حتی به شکل‌های دیگر تا سال ۲۰۱۱ متوجه آن شده بود، بدون هزینه نبوده است، اما به نظر بسیاری از تحلیلگران، این هزینه‌ها در مقابل آنچه مسکو به دست آورده است، چیز زیادی نیست و هم دولت روسیه و هم افکار عمومی این کشور از این وضعیت رضایت دارند. این موضوع مورد تأکید مقام‌های روس بوده است که توسل به سیاست خارجی برای حفظ موقعیت داخلی اهمیت دارد. اقدام‌های دولت روسیه در سه جنگ گرجستان، اوکراین و سوریه بر تب ملی‌گرایی در داخل روسیه افزوده است. جریان‌ها و اشخاصی مانند الکساندر دوگین،^۱ الکساندر پروخانف^۲ و سرگی گلایزف^۳ به‌عنوان سخن‌گویان این جریان افراطی مرتب بر این سه مورد عملیات نظامی تأکید می‌کنند.

نتیجه

بر اساس مباحث مطرح شده درمی‌یابیم که دولت روسیه اگرچه در دهه‌های اخیر با سه مسئله در حوزه‌های ایدئولوژی رسمی، موقعیت امپراتوری و وضعیت قدرت بین‌المللی (موقعیت ابرقدرتی) روبه‌رو شده است، همچنان کوشیده تا موقعیت نظامی جهانی خود را در چارچوب اصول «همپایگی راهبردی» و «ثبات راهبردی جهانی» حفظ کند. در واقع، این دولت از نظر سیاسی پذیرفته است که تنها یکی از پنج قدرت بزرگ جهان است و در حوزه نفوذ جهانی، از زیر بار تعهدهای جهانی شانه خالی کند و در نبود یک ایدئولوژی جهانی تلاش کرده است تا بیشتر در سطح منطقه‌ای و آن‌هم مناطق نزدیک‌تر نقش‌آفرینی کند، اما در واکنش به تحقیر بین‌المللی، فشار بر محیط منطقه‌ای و مداخله در امور داخلی خود از سوی غرب در چارچوب گسترش ناتو، گسترش اتحادیه اروپا، استقرار سپر موشکی، ایجاد انقلاب‌های رنگی و مداخله در مسائل حقوق بشری و اقوام درون فدراسیون، به سیاست مستقل خارجی، افزایش نقش منطقه‌ای و اقدام‌های نظامی روی بیاورد.

در همان حال، مسکو کوشیده است این اقدام‌ها را در چارچوب نظام بین‌المللی موجود و نظم وستفالیایی توجیه کند. روسیه به کمک تلاش‌های دوره پوتین از سال ۲۰۰۰ تاکنون و البته افزایش درآمدهای نفتی و گازی خود توانسته است مشکلات داخلی خود را از وضعیت وحشتناک سال‌های ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۹ دور و ثبات و امنیت داخلی را احیا کند و شرایط اقتصادی

1. Александр Дугин
2. Александр Проханов
3. Сергей Глазьев

خود را بهبود بخشد. همچنین در سطح منطقه‌ای با حفظ نهادهایی چون «کشورهای مستقل هم‌سود» و «سازمان پیمان امنیت جمعی»، ایجاد و گسترش «اتحادیه اقتصادی اوراسیایی» و استفاده گاه‌به‌گاه از نیروی نظامی، هژمونی نسبی منطقه‌ای خود را حفظ کند.

در حال حاضر، کرملین همچنان یکی از دو قدرت نظامی جهان است که در چارچوب سامانه‌های توافقی دوره جنگ سرد و تلاش نفس‌گیر برای حفظ آن‌ها، قدرت بازدارندگی، موازنه‌بخش و هجومی گسترده‌ای دارد، اما اقتصاد روسیه با حدود یک‌ونیم تریلیون دلار و جایگاه دوازدهم در سال ۲۰۱۹، قابلیت لازم برای تمهید و پشتیبانی از یک رقابت جهانی چشمگیر، افزایش جدی قدرت، موقعیت و نقش مؤثر و بلندمدت خود را ندارد. این موضوع محدودیت‌های زیادی برای ورود به یک مسابقه تسلیحاتی یا نقش‌آفرینی جهانی ایجاد کرده است. همین موضوع، کرملین را به سیاستی عمل‌گرایانه، درون‌سیستمی، حفظ وضع موجود و تعامل‌گرا با غرب و آمریکا وادار کرده است. بنابراین بخش مهمی از اقدام‌های کرملین در حوزه‌هایی چون آمریکای لاتین یا آفریقا را باید بیشتر از دید اشتباه‌ها، زیاده‌روی‌ها و سردرگمی‌های آمریکا در سال‌های اخیر دید.

در مورد بازسازی قدرت در خاورمیانه نیز باید به این امکان‌ها و محدودیت‌ها توجه کرد. چنانکه اشاره کردیم روسیه با مجموعه‌ای از اقدام‌ها به بازسازی جایگاه منطقه‌ای خود پرداخته است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: برقراری و گسترش روابط با کشورهای مختلف منطقه براساس منطق واقع‌نگری و عمل‌گرایی و دور از هر ملاحظه ایدئولوژیک یا نوع نظام سیاسی و روابط دیگر آن از جمهوری اسلامی ایران و ترکیه تا عربستان و اسرائیل و دیگر دولت‌ها، اهمیت‌دادن به نوعی موازنه نسبی منطقه‌ای میان دولت‌های مهم منطقه، عملیات نظامی هوایی از سال ۲۰۱۵ علیه گروه‌های تروریستی در سوریه، ارائه ابتکارهای سیاسی همچون خلع سلاح شیمیایی سوریه، ایجاد مناطق کاهش تنش با هدف تأمین امنیت ساکنان و انتقال کمک‌های بشردوستانه و از همه مهم‌تر، مشارکت جدی در طرح‌های صلح و گفت‌وگو با طرف‌های مختلف بحران و طرح نشست‌های سه‌جانبه و روند آستانه که موجب شده است تا این کشور در کنار جمهوری اسلامی ایران برنده این بحران باشد. اما هنوز نمی‌توان مطمئن بود که روسیه سیاست خاورمیانه‌ای گسترده‌ای را برای بلندمدت دنبال کند. این موضوع به‌ویژه با توجه به چشم‌انداز رقابت‌های جدی‌تر با ترکیه در حوزه گسترده از دریای سیاه تا قفقاز، خاورمیانه، شمال آفریقا و شرق مدیترانه ممکن است آینده سیاست‌های بین‌المللی و منطقه‌ای این کشور را با تغییر و تحول اساسی روبه‌رو کند؛ موضوعی که در اواخر سال ۲۰۱۹ و ابتدای سال ۲۰۲۰ به بزرگ‌ترین چالش خاورمیانه‌ای دولت روسیه تبدیل شده است.

References

- Arm, Armina and Kayhan Barzegar (2019), "The Impact of Recognition Policy on Russia's Foreign Policy Discourse", **Central Eurasia Studies**, Vol. 12, No. 2, pp. 273-289 [in Persian].
- Bakhshaishi Ardestani, Ahmad and Others (2020), "Regional Obstacles to Regaining Power of the Russian Federation in Putin's Second Period, from 2014 to 2019", **Political Science Quarterly**, No. 53, pp. 137-157 [in Persian].
- Buzan, Barry (2009), **Regions and Powers**, Tehran: Research Institute for Strategic Studies [in Persian].
- Divasalar, Majid and Fatemeh Yazdandoust (2005), "The Role of Military Strategy for the Recovery of Russian Power in the Period of Vladimir Putin and Dmitry Medvedev", **Journal of Military Science and Technology**, Vol. 11, No. 32, pp. 121-145 [in Persian].
- Griffiths, Martin (2012), **Theory of International Relations for the 21st Century**, Translated by Alireza Tayeb, Tehran: Ney [in Persian].
- Kagan, Robert (2011), **The Return of History and the End of the Dreams**, Translated by Ali Adami and Afshin Zargar, Tehran: Institute for Strategic Studies [in Persian].
- Karami, Jahangir and Saman Fazeli (2018), "Maritime Geopolitics and Russia's Foreign Policy in Ukrainian and Syrian Crises", **Central Eurasia Studies**, Vol. 11, No. 1, pp. 197-214 [in Persian].
- Karimifard, Hossein and Majid Rouhi Dehineh (2014), "Maximizing Russia's Power in the Face of the Ukraine Crisis", **Foreign Policy Quarterly**, Vol. 28, No. 3, pp. 551-577 [in Persian].
- Khlebnikov, Alexei (2016), "Russia's Costs and Interests in the Middle East Crisis; Moscow Shows itself in the Fire of Syria", **Iranian Diplomacy**, Nov. 2, Available at: <http://www.irdiplomacy.ir/en/news/1963852>, (Accessed on: 7/11/2019) [in Persian].
- Kozhanov, Nicolay (2018), "Russian Policy across the Middle East", **Chatham House**, Available at: <https://www.chathamhouse.org/2018/02/russian-policy-across-middle-east>, (Accessed on: 4/10/2017).
- Lustic, Ian (1997), "The Absence of Middle Eastern Great Powers: Political "Backwardness" in Historical Perspective", **JSTOR**, Vol. 51, No. 4, pp. 653-683.
- Nadkarni, Vidya and Norma C. Noonan (2016), **Emerging Powers in a Comparative Study**, Translated by Hossein Taleshi Salehani and Jafar Yaghoubi, Tehran: Ministry of Foreign Affairs of IRI [in Persian].
- Nay, Joseph (2013), **the Future of Power**, Translated by Ahmad Azizi, Tehran: Ney [in Persian].

- Organski, E. F. K. (1936), **World Politics**, Translated by Hossein Farhoudi, Tehran: Book Publishing and Translation Company [in Persian].
- Palmer, Diego A. Ruiz (2018), "Theatre Operations, High Commands and Large-Scale Exercises in Soviet and Russian Military Practice: Insights and Implications", **Research Division NATO Defense College**, May 2018, Available at: <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1172>, (Accessed on: 23/7/2018).
- Poti, Laszlo (2018), "Russian Policies towards MENA Region", Working Papers No. 9, Available at: http://www.iai.it/sites/default/files/menara_wp_9.pdf, (Accessed on: 25/11/2020).
- Takhshid, Mohamad Reza and Morteza Shoja (2019), "Maintaining the Sphere of Influence: an Explanation of Russia's Foreign Policy on Syria Crisis", **Central Eurasia Studies**, Vol. 12, No. 2, pp. 309-325 [in Persian].
- Zakaria, Farid (2009), **The Post-American World**, Translated by Ahmad Azizi, Tehran: Hermes [in Persian].
- Аветисян, Э. Г. (2017), "Политика России на Ближнем Востоке и ее Влияние на Международный Имидж Государства", **Актуальные Проблемы Современных Международных Отношений**, <https://elibrary.ru/contents.asp?titleid=40609>, (Accessed on: 18/10/2019).
- Наумкин, В. А. Кузнецов, Н. Сухов и И. Д. Звягельская (2016), "Ближний Восток в Эпоху Испытаний: Травмы Прошлого и Вызовы Будущего", Available at: <https://book.ivran.ru/f/dokladblizhnij-vostok-v-epohu-ispytanii>, (Accessed on: 23/7/2019).
- "Концепция Внешней Политики Российской Федерации (Утверждена Президентом Российской Федерации В. В. Путиным)" (2016), Nov. 30, Available at: https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCkV6BZ29/content/id/2542248?p_p_id=101_INSTANCE_CptlCkV6BZ29&_101_INSTANCE_CptlCkV6BZ29_languageId=ru_RU, (Accessed on: 20/9/2018).
- "Сколько Стоит Военная Операция России в Сирии по Состоянию на 18 июля 2017 года" (2017), **Партия «Яблоко»**, Jul. 20, Available at: https://www.yabloko.ru/news/2017/07/20_1, (Accessed on: 12/6/2017).
- "Стоимость Российской Военной Операции в Сирии на Начало Марта 2018 года – от 172 до 245 Млрд Рублей" (2018), **Партия «Яблоко»**, Mar. 5, Available at: <https://www.yabloko.ru/news/2018/03/05>, (Accessed on: 19/10/2017).
- Тренин, Дмитрий (2015), "Россия на Ближнем Востоке: Задачи, Приоритеты, Политические Стимулы", Available at: www.carnegie.ru/2016/04/21/ru-pub-633881, (Accessed on: 17/12/2018).